

ISSN: 2687-0142

ИНТЕРНАУКА

НАУЧНЫЙ

ЖУРНАЛ

часть 4

41(264)

internauka.org

г. Москва

ИНТЕРНАУКА
internauka.org

«ИНТЕРНАУКА»

Научный журнал

№ 41(264)
Ноябрь 2022 г.

Часть 4

Издается с ноября 2016 года

Москва
2022

O'zbek tilida maqolalar	38
Tibbiyot va farmakologiya	38
GINEKOLOGIK SIMULTAN OPERATSIYALARDA KOMBINATSIYALI SPINAL-EPIDURAL ANESTEZIYANI QO'LLANILISHI Pardaev Shukur Kuylievich Sharipov Isroil Latipovich Akramov Bahodir Raxmonovich Qurbonov Navruz Zayniddinovich	38
Yer fan	42
ЭКОЛОГИК МАДАНИЯТНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ БАЪЗИ МАСАЛАЛАРИ Мелиев Музаффар Саидакбарович Бердиев Ғайратжон Хасанбоевич	42
Qonun	44
ТЕРГОВ ХАРАКАТЛАРИНИНГ ТАРИХИ Жарекеев Бердах Бердиярович Утениязов Кеулимжай Куанышбаевич Оразов Нурмухаммед Салауатович	44
Articles en français	48
Philologie	48
PROBLÈMES DE TRADUCTION Usmanova Nodira Khrajitdinovna	48

YER FAN

ЭКОЛОГИК МАДАНИЯТНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ БАЪЗИ МАСАЛАЛАРИ

*Мелиев Музаффар Саидаббарович**Қўқон Давлат педагогика институти ўқитувчиси,
Ўзбекистон, Қўқон**Бердиев Ғайратжон Хасанбоевич**Қўқон Давлат педагогика институти катта ўқитувчиси,
Ўзбекистон, Қўқон*

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада мактаб ўқувчилари ва талабаларда экологик маданиятни шакллантиришнинг айрим масалалари ва хусусиятлари ёритилган. Шунингдек мақолада экологик маданиятни шакллантиришнинг hozirda кам қўлланиладиган ва самарали усуллари кўрсатиб ўтилган.

Калит сўзлар: экология, экологик маданият, экологик тарбия, глобализация, экологик кадрият, атроф-муҳит, эстетика.

Бугунги кунда олимлар ҳар қачонгидан ҳам кўпроқ инсоннинг табиатга муносабатини ўзгартириш ва янги авлодни муносиб тарбиялаш ва ўқитишни таъминлаш зарурлиги масаласига дуч келишмоқда. Бугунги мураккаб, хилма-хил, динамик ва қарама-қарши дунёда экологик муаммолар глобал даражага кўтарилди. Жамият ривожланишининг асоси инсон ва табиат жамоаси бўлиши керак. Ҳар бир инсон фақат табиат билан уйғун ҳамкорликда унинг янада ривожланиши мумкинлигини тушуниши керак. Замонавий мактабда экологик таълим-тарбия барча ёшларни қамраб олиши керак ва у устувор вазифага айланиши керак. Ҳар бир инсон экологик билимга эга бўлиши керак. Табиатни умуман идрок етиш, одатда, уни фақат антропоген таъсир объекти сифатида тасаввур қилиш билан чекланади ва унга нисбатан ахлоқий ва эстетик муносабат кўпинча йўқ. Ҳозирги кунда мактабларнинг экологик тарбиявий ишларида кўкаламзорлаштириш мактаб таълимининг ривожлантиришнинг асосий йўналишларидан бирига айланди. Экологик таълим деганда умумий экологик маданият ва масъулиятни шакллантиришга қаратилган узлуксиз таълим, тарбия ва ривожланиш жараёни тушунилади [1].

Экологик тарбия нафақат мазмундан, балки педагогик ва дидактик нуқтаи назардан ҳам жуда мураккабдир. Мазмун нуқтаи назаридан у фаннинг турли соҳаларига-биология, кимё, география, социология ва бошқаларга кириб боради. Ва педагогик нуқтаи назардан, у барча вазифаларни ўз ичига олади: интеллектуал, ахлоқий, эстетик ва меҳнат.

Яна бир концепцияга кўра, экологик таълим:

- замонавий билимларни, қобилиятларни, одатларни ва атроф- муҳит хусусиятлари ва қонунларига муносабатни эгаллаш;
- одамларнинг атроф-муҳитга таъсири билан турли шакл ва ўлчовларда танишиш;
- атроф-муҳитни ҳар томонлама муҳофаза қилиш ва яхшилаш учун фан ва техника, ижтимоий тадқиқотлар ва санъатнинг ҳозирги интилишлари ва имкониятлари тўғрисида тушунчаларни ривожлантириш;

- шахсий гигиенани сақлаш ва мактаб муҳитини эстетик жиҳатдан ёқимли қилиш одатини ривожлантириш;

- табиатга, меҳнат билан яратилган кадриятлар ва табиий кадриятларга, айниқса, жами тўғри муносабатда бўлишга ўргатиш [2].

Ушбу таъриф жуда тавсифловчи ва кенгдир, чунки у экология қиладиган ҳамма нарсани қамраб олишга интилади, аммо бу мумкин эмас. Бизнинг фикримизча, Н.И. Полякова экологик инкироз муаммоларини ҳал қилишда экологик таълимнинг ўрни ҳақида гапирар экан, бу атамани яхши белгилаб берди. У экологик таълимни доимий равишда экологик билимлар, тушунчалар ва тажрибаларни эгаллаш жараёни деб тушуниш керак, шу билан бирга атроф-муҳитни муҳофаза қилиш, химоя қилиш ва сақлаш учун меҳнат ва яшаш муҳитида экологик хабардорлик, маданият ва экологик хатти-ҳаракатлар шаклланиши ривожлантириш керак, деб ҳисоблаган [3].

Бундай ҳолда, табиатни муҳофаза қилиш бўйича қабул қилинган қонунлар амалга оширилади ва экологик зарарли лойиҳалар, улар қандай фойда келтирмасин, рад этилади деб умид қилишимиз мумкин. Иванова Т.С. Экологик таълимнинг асосий вазифаси ўқувчиларнинг табиат, унинг хусусиятлари, ундаги инсон фаолияти, экологик муаммолар ва уларни ишлаб чиқаришда, кундалик ҳаётда ва дам олиш жараёнида ҳал қилиш йўллари ҳақидаги билимларини назарий жиҳатдан ривожлантиришдир, деб ҳисоблайди [4].

Табиатни муҳофаза қилиш муаммоси этика муаммосига айланади. Болаларни экологик тарбиялашнинг мақсади инсоннинг табиатга эҳтиёткорлик билан муносабатини, табиатнинг одамлар ҳаётидаги эстетик, когнитив, соғломлаштириш ва амалий аҳамиятини очиб беришни ўз ичига олиши керак. Экологик таълим ўқитувчилар фаолиятининг йўналишларидан бири эмас, балки унинг табиат, жамият ва унинг ички дунёси билан муносабатлари тизимида боланинг ривожланишининг барча жиҳатларини қамраб оладиган яхлит жараёндир.

Биз ўз тадқиқотларимизда экологик маданиятнинг ана шу таркибий қисмларини асосийлари сифатида аниқладик. Шу билан бирга, биз экологик маданиятни тарбиялаш учун маълум шартларга риоя қилиш зарурлигини таъкидлаймиз, масалан:

- ўқитувчилар ва ота-оналарнинг ўзлари экологик маданиятини яхшилаш;
 - турли шакл, усул ва воситаларнинг комбинацияси;
 - табиатни муҳофаза қилиш бўйича амалий тадбирларни ташкил етиш;
 - таълим ташкилотларининг субъектлар билан ўзаро алоқаси ҳамда атроф-муҳитни муҳофаза қилиш тадбирлари;
 - экологик таълим ва тарбиянинг узлуксизлиги.
- Экологик тарбия иқтисодий ва ҳуқуқий тарбия билан бирга инсониятнинг яшashi, янги турмуш тарзини шакллантириш ва экологик дунёқарашнинг асоси бўлиб қолади. Экологик таълим қуйидаги муаммоларга асосланади:
- жонсиз табиат ва тупроқларни ифлосланиш, емирилиш ва емирилишдан муҳофаза қилиш;
 - турларнинг хилма-хиллиги ва уларнинг жамоаларининг яхлитлигини сақлаш;
 - табиатни муҳофаза қилиш инсон саломатлигини сақлашнинг зарурий шарт сифатида;
 - табиатга утилитар, истеъмолчи ёндашувини энгиб ўтиш.
- Замонавий экологик таълим жамият эҳтиёжларини омон қолиш, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш муаммоларини ҳал қилишда амалга оширади,

шунингдек цивилизациянинг асосий ахлоқий ва бошқа қадриятларини яратишга қаратилган.

Экологик дунёқарашнинг асоси бўлган бундай билимлар бутун инсоният маданияти-фан, дин, фалсафа, санъатнинг ютуғидир.

Яна бир қизиқарли усул-бу лойиха усули. Лойиҳалашда ўқув фаолияти тузилишига мос келадиган бир неча босқичлар мавжуд.

Биринчи босқичда ўқитувчи лойиҳанинг мақсадини эълон қилади ва ижобий мотивацион муносабатни яратади.

Иккинчи босқич тайёргарлик: лойиҳа мақсадлари аниқланади, ҳаракатлар режаси тузилади, натижаларни баҳолаш мезонлари белгиланади ва биргаликдаги фаолият йўллари мувофиқлаштирилади (аввал ўқитувчининг максимал ёрдами билан, кейинчалик талабалар мустақиллигини ошириш билан).

Учинчи босқич ахборот тўплаш ва бажариш. Талабалар материал тўплайдилар, адабиётлар билан ишлайдилар ва лойиҳани бевосита бажардилар; ўқитувчи керакли маълумотларни кузатади, мувофиқлаштиради, қўллаб-қувватлайди ва етказди.

Тўртинчи ва якуний босқич-рефлексив баҳолаш; талабалар лойиҳаларни тақдим этадилар, жамоавий муҳокамада ва иш натижаларини мазмунли баҳолашда қатнашдилар, оғзаки ва қатъий ўз-ўзини баҳолашни амалга оширадилар; ўқитувчи ва мактаб маъмурияти вакиллари ўқувчилар фаолиятини биргаликда баҳолайдилар. Талабалар билан ишлаш тажрибаси шунинг исботлайдики, Экологик-йўналтирилган фаолиятни ташкил этиш экологик маданиятни шакллантиришга ёрдам беради.

Адабиётлар рўйхати:

1. Лещинская В.В. Экологическая культура для устойчивого развития//Научные и технические библиотеки, М., № 3, 2016, С. 58-62.
2. Суравегина И.Т., Сенкевич В.М. Экология и мир: Методическое пособие для учителя. М.: «Новая школа», 2004.
3. Полякова Н.И. Экологическое образование и воспитание в современной школе. В сборнике: Экологические и природоохранные проблемы современного общества и пути их решения. Материалы XIII международной научной конференции. В 2-х частях. Под редакцией А.В. Семенова, Н.Г. Малышева, Ю.С. Руденко. 2017. С. 444-450.
4. Иванова Т.С. Экологическое образование и воспитание в начальной школе. СПб., 2003. С 55.
5. Mamanovich, Abdunazarov Lutfullo, Berdiev G'ayratjon Xasanboevich, and Nazarov Husniddin Yoqubovich. "FARG'ONA VODIYSIDA TRANSCHEGARAVIY SUV MUAMMOLARI." *Интернаука* 8.12 Часть 3 (2017): 45.
6. Мелибоева, Феруза Солижоновна, and Ғайратжон Хасанбоевич Бердиев. "СУВ ТАҚЧИЛЛИГИДА СУҒОРИШ УЧУН ОҚАВА СУВИДАН ФОЙЛАНИШ ИМКОНИЯТЛАРИНИ БАХОЛАШ." *Интернаука* 10-4 (2017): 31-34.
7. Мўминов, Дониёр Ғуломович. "ГЕОЭКОЛОГИК МУАММОЛАРНИ БАРТАРАФ ЭТИШДА АГРОДЕМОГРАФИК БОСИМНИ ҲИСОБГА ОЛИШ." *Academic research in educational sciences* 2.3 (2021): 54-61.
8. Abdunazarov, Lutfullo, and Azamjon Jobborov. "Methodological approach to ecological researches in the condition of Covid-19." *European Journal of Molecular and Clinical Medicine* 7.2 (2020): 2904-2918.
9. Alisherovich, Akbarov G'olibjon, and Meliev Muzaffar Saydakbarovich. "Ecological Condition and Development Problems of Recreation Zones of Fergana Region." *Web of Scientist: International Scientific Research Journal* 3.4 (2022): 803-807.
10. Saidakbarovich, Meliyev Muzaffar. "Ecological Features of Biogas Production." *International Journal on Orange Technologies* 3.3 (2021): 214-216.
11. Mashrabovich, Zhabbarov Azam. "Physical and Geographical Features of the Fergana Valley." *International Journal on Orange Technologies* 3.3 (2021): 94-97.